

Keuze uit de aanwinsten Portretminiaturen uit de verzameling Mr. A. Staring

In 1981 ontving het Rijksmuseum van mevrouw J. H. M. Staring-de Mol van Otterloo te Vorden een bijzonder welkome schenking voor de afdeling schilderijen. Zij schonk ons ter nagedachtenis aan haar echtgenoot Mr. A. Staring, op 6 januari 1980 in zijn negentigste levensjaar overleden, de portretminiaturen uit zijn kunstverzameling. Daarmee werd de miniaturescollectie van het Rijksmuseum belangrijk en substantieel aangevuld, in het bijzonder wat het werk van Nederlandse portretminiatureschilders betreft, die tot nu toe naast de buitenlandse kunstenaars nog slechts met een gering aantal miniaturen van goede kwaliteit bij ons vertegenwoordigd waren. Een enigszins representatief overzicht van wat in ons land op dit gebied tot stand kwam, was in het Rijksmuseum niet voorhanden, laat staan in de vaste opstelling gepresenteerd en dit kon voor onze nationale kunstverzameling gelden als een wezenlijk gebrek.

Dat in die toestand nu een aanzienlijke verbetering is gekomen, danken wij aan de schenkster van deze collectie, waarvan hierachter de geïllustreerde beschrijving volgt.

Haar zo gewaardeerde geste is echter ook om een andere reden voor ons van betekenis, namelijk door het eerbetoon, dat erin besloten ligt, aan de nagedachtenis van de kunsthistoricus Staring, die als bevorderaar bij uitstek van de belangstelling voor de kunst van de 18de en het begin van de 19de

eeuw in ons land, een pioniersrol vervuld heeft.

In de tijd, waarin hij met zijn kunsthistorische verkenningen begon, nu bijna driekwart eeuw geleden, was hij een uitzondering in het gezelschap van de Nederlandse vakgenoten, door zijn uitgesproken, maar toen nog van weerklink verstoken liefde en aandacht voor de kunst van juist dat tijdvak, waarvoor toen een merkwaardige onverschilligheid bestond. Dat avontuurlijke, maar wel heel eenzame begin kon hij later nog dikwijls memoreren in een gesprek of briefwisseling met jongeren, in wie hij een gelijkgerichte belangstelling herkende.

Starings publicaties, zijn stimulerende initiatieven, zijn werkzaam aandeel in tentoonstellingen en niet in de laatste plaats de aanmoediging en daadwerkelijke hulp, die anderen, veelal jongeren, bij hun eigen oriëntatie en studie, in de meer persoonlijke sfeer van hem ondervonden, hetzij door zijn brieven, hetzij bij hun bezoeken bij hem thuis op de Wildenborch, dat alles heeft steeds meer sporen nagelaten en wegen gebaad in het aanvankelijk nog zo onbegaanbare en onontgonnen terrein, waarvan men nu mag vaststellen dat het grotendeels in kaart is gebracht en gelukkig steeds nieuwe onderzoekers lokt.

Dat juist portretminiaturen de beslissende stoot hebben gegeven tot de eerste ontplooiing van zijn kunsthistorische ambitie, die hem op den duur ook tot veelzijdiger onderzoek en

studie zou aanzetten, moet voor Staring met zijn blijvende belangstelling voor dat onderwerp, stellig een meer dan incidentele betekenis hebben gehad. Bij de huldiging, die hem in 1970 op zijn tachtigste verjaardag werd bereid, is daar niet zonder reden nog eens aan herinnerd¹.

Dat startsein was de tentoonstelling van portretminiaturen van 1910 in de Rotterdamse Kunstkring. De ruim achthonderd miniaturen van Nederlandse en buitenlandse kunstenaars, voor het overgrote deel uit verborgen particulier bezit in de openbaarheid gebracht, wekten blijkbaar nauwelijks of geen belangstelling in vakkringen, maar Staring waardeerde de goede gelegenheid tot studie, hem daar geboden, en legde met zijn eerste notities de basis van wat zou uitgroeien tot een omvangrijk documentatie-apparaat. De portretminiatuur in Nederland was het onderwerp van zijn eerste publicatie in 1919². Spoedig daarna, bij het organiseren van de tentoonstelling *Het portret in Nederland 1730-1830* in het Haagse Gemeentemuseum in 1921, zorgde hij ervoor dat in het ruim tweehonderd nummers tellende overzicht de miniaturen, eenenveertig in getal, een niet onbelangrijke plaats innamen. Daarbij waren er drie ingezonden door Staring zelf, die intussen ook was gaan verzamelen. Tegelijk met de tentoonstelling *Portretten uit den tijd van 1800-1850*, rond de jaarwisseling van 1928/29 in de Lakenhal te Leiden gehouden, waaraan Staring meewerkte en tien portretten uit zijn eigen collectie bijdroeg, waaronder vier miniaturen, verscheen het Kerstnummer 1928 van de *Haagsche Post*. Daarin introduceerde hij bij een meer algemeen publiek de Nederlandse portretminiaturen, gesteund door een zestiental voortreffelijk in kleur gedrukte afbeeldingen, waaronder vijf miniaturen uit zijn eigen bezit³. Zijn verzameling, waarvan de kern al vroeg, wellicht ook uit de behoefte aan authentiek studiemateriaal, moet zijn gevormd, werd niet door eenzijdigheid gekenmerkt maar strekte zich gaandeweg uit over verschillende sectoren van de kunst. Zij was ook op den duur niet bestemd en in wezen ook eigenlijk ongeschikt om ermee te pronken. Dat paste niet bij Staring, die eerder tot relativeren dan

tot verheerlijken geneigd was. Zijn verzameling was veel meer afgestemd op de intimiteit van het door en door bewoonde oude landhuis in de Achterhoek en functioneerde er in de eerste plaats als het tastbare en inspirerende decor, temidden waarvan het resultaat van zijn speuren en studeren gestalte kreeg. Hoeveel verschillende onderwerpen Staring ter hand nam, blijkt uit het overzicht van zijn publicaties⁴. Daarin komt echter wel telkens zijn speciale belangstelling voor het portret naar voren. De opbouw van het Iconographisch Bureau in Den Haag is dan ook ondenkbaar zonder de stuwende invloed die er van hem is uitgegaan. In veel latere jaren sprak Staring weer over zijn plannen een boek over portretminiaturen te schrijven, maar die plannen heeft hij tenslotte, toen zijn hoge ouderdom zich meer en meer liet gelden, niet meer kunnen uitvoeren.

Enkele opmerkingen en toelichtingen bij de portretminiaturen van Staring gaan hier nog aan de beschrijvende lijst vooraf.

Het vroegste portretje in de collectie (nr. 1) is een aantrekkelijk voorbeeld van wat omstreeks 1610 met pen of tekenstift aan de kunst van het kleine portret werd bijgedragen. Een portretminiatuur in de gangbare betekenis is het niet, maar het draagbare montuur laat wel goed zien hoe ook dergelijke portretjes buiten het familie- of vriendenalbum in de praktijk konden functioneren. Dat men overigens onderscheid dient te maken tussen wat wèl en wat niet tot de miniatuurkunst in de strikte betekenis van het woord gerekend moet worden, heeft ook Staring nadrukkelijk vooropgesteld in zijn eerste publicatie². De benaming 'miniatuur' is oorspronkelijk voorbehouden aan de schildering (voortgekomen uit de traditie van de boekverluchting) met een of andere in water oplosbare lijmverf op perkament, papier of karton.

Daarvoor komt dan in de 18de eeuw het zeer dun gezaagde en gepolijste ivoor in de plaats, waarop in de regel met een meer transparante waterverf wordt gewerkt. De makers van deze 'echte' miniaturen vormden ook altijd een afzonderlijke groep kunstenaars, die zich

uitsluitend met dit soort werk bezighielden, al waren er uitzonderingen (Holbein). Van geheel andere geaardheid en ambachtelijke herkomst zijn de met olieverf op kleine schaal geschilderde portretten. Deze behoren in technisch opzicht tot het terrein van de gewone kunstschilders, die ze dan ook vervaardigden, en onderscheiden zich binnen dit gebied alleen maar door hun uitzonderlijk kleine formaat.

In de praktijk van het verzamelen echter worden deze 'mini-schilderijtjes' nu door ons vrij algemeen tot de categorie van de portretminiaturen gerekend. Het is trouwens een opvallend feit dat juist in ons land tot in het begin van de 18de eeuw de portretkunstenaars zich voor het kleine werk vrijwel altijd bedienden van de olieverftechniek, meestal op een klein ovaal of rond metalen plaatje en soms op de binnenkant van een schroefdaalder. Zulke olieverfportretjes zijn niet zelden ongesigneerd. Dat geldt ook voor een drietal van Staring. Twee daarvan voorzag hij van een toeschrijving (nrs. 3 en 6), die wij dankbaar hebben overgenomen.

Een goed voorbeeld van een 17de-eeuwse miniatuur in de eigenlijke betekenis van het woord is het Engelse portretje van 1685 (nr. 5).

Het stond tot nu toe veilig op naam van een man over wiens bestaan enige onduidelijkheid heerste, Lawrence Crosse, evenals veel andere vooral in Engeland bewaarde miniaturen, die met hetzelfde monogram zijn gesigneerd. Zeer voor de hand liggend was de verklaring van dit monogram: een sierlijk gekrulde L met een c door het staande deel daarvan. Recente publicaties van John Murdoch en Mary Edmond⁵ hebben echter aangetoond dat het in deze gevallen gaat om het PC-monogram van Peter Cross, kleinzoon van een in Londen neergestreken Fransman (wiens eveneens naar Londen overgekomen landgenoot Pierre Olivier de vader en grootvader was van de bekende miniaturisten Isaac en Peter Oliver). Enkele met dit monogram gesigeneerde miniaturen bleken namelijk, toen men het medaillon open maakte, op de achterkant door Peter Cross van een door hem ondertekend opschrift

voorzien te zijn, waarin de P van zijn voornaam geheel overeenkomstig het monogram geschreven is met uitzondering alleen van het krulletje dat daarin voor de C staat. Peter Cross, die vermoedelijk circa 1645 werd geboren en in 1724 stierf, was mogelijk leerling van Samuel Cooper en schijnt in de jaren '80 en '90 de belangrijkste miniaturist in Londen geweest te zijn. Een nog niet opgelost probleem biedt het ongesigeneerde portretje van Willem Boreel (nr. 19), waarvan Staring optekende⁶ dat hem op de veiling Katz, waar hij het kocht, al uit de verte het Perronneau-achtige karakter ervan trof en dat hij er vervolgens een copie in herkende naar het pastelportret van Willem Boreel door Perronneau. De kleding was echter weergegeven met afwijkende, maar op zichzelf toch ook weer typisch Perronneau-achtige kleuren. Geen regelrechte navolging dus, maar een veranderde versie in de geest van Perronneau. Zou deze, van wie Staring geen miniaturen kende, dit portretje zelf gemaakt kunnen hebben? Op deze vraag, die Staring zich stelde, is ook op dit moment geen antwoord te geven.

De toeschrijving aan Hurter van het ronde mansportretje in olieverf, gecopieerd naar Gerard Dou (nr. 23), is overgenomen van een summere aanduiding op de lijst die de schenking begeleidde, maar de grond voor die toeschrijving werd ons nog door geen andere gegevens geopenbaard. Misschien kan in Starings papieren in het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie nog eens een verklaring ervoor gevonden worden. Johann Heinrich Hurter, een Zwitser, die Frankrijk, Holland, Engeland en Duitsland bereisde en van 1772 tot 1776 in Den Haag verbleef, waar hij later nog een paar maal terugkeerde, staat bekend als emailleur, die op miniatuurformaat portretten en andere schilderijen copieerde. Ongeveer twintig émaux van hem bevonden zich in de verzameling van Cornelis Ploos van Amstel, die zijn werk kennelijk bewonderde⁷. Het niet gesigeneerde miniatuurtje van Ploos, in email gecopieerd naar zijn in 1766 door Jacobus Buijs geschilderde portret in het Rijksmuseum (inv. nr. C 515) kwam evenals dit laatste uit de familie Ploos in het bezit van het Koninklijk

Oudheidkundig Genootschap. Het werd door Staring zonder twijfel terecht toegeschreven aan Hurter⁸ en toont ons dus hoe deze werkte. Ons mansportretje naar Dou sluit echter op geen enkele wijze bij dat werk van Hurter aan.

Het Rijksmuseum bezat nog in het geheel geen werk van de Nederlandse miniatuurschilders D. Bruyninx, G. N. Ritter (een Duitser, die zich als jongeman in Amsterdam vestigde), G. J. van den Berg, J. C. de Haen en J. L. Jonxis, die allen in de collectie Staring vertegenwoordigd zijn. Bruyninx, nu met vier miniatures bij ons geïntroduceerd, was een der eersten in ons land, die na zijn debuut als decorateur van waaiers in zijn portretjes de waterverftechniek op ivoor toepaste en daarmee heel goed overweg kon, zodat hij veel succes had. Hij moet een ontwikkeld en onderhoudend man geweest zijn, wiens gezelschap men in deftige en erudiete kringen dan ook niet alleen omwille van zijn kunst op prijs stelde. In zijn werk valt een levendige toets op en een fijn gevoel voor kleur, voor zover de tinten tenminste niet in de loop der tijd enigszins verbleekt zijn. Daarvoor is het miniatuurtje uit 1761 (nr. 9) gelukkig gespaard, waarschijnlijk dankzij het étui van chagrijn, dat bescherming bood tegen het schadelijke effect van duurzame belichting. Typisch voor Bruyninx is de nauwkeurige dagtekening onder zijn signatuur.

Ritter draagt met zijn verfijnde techniek en zijn smaakvolle presentatie belangrijk bij aan het artistieke peil van de collectie en valt vooral op door het ongewoon intieme en informele portretje van een ziek meisje (nr. 21), dat hij met aandoenlijke overgave afbeeldde.

Marinkelle was wel reeds sedert 1973 met een zeer fraai portret in het Rijksmuseum aanwezig⁹, maar de zes miniatures, die wij er nu bij hebben gekregen, geven ineens meer reliëf aan het werk van deze productieve man, over wiens buitengewoon kleine gestalte amusante en pijnlijke anekdotes de ronde deden. De verandering in zijn naam, eerst Marinkel en pas later Marinkelle geschreven, waarin Staring een modieuze verfransing onder Haagse invloed vermoed

heeft¹⁰, is in onze reeks miniatures ook waarneembaar. Aan de nummers, die een paar maal, althans niet vaker voor ons zichtbaar, op zijn portretjes zijn gesignaleerd en die blijkbaar verband houden met een door de kunstenaar bijgehouden lijst van zijn werken¹¹, kan nu het nummer 968 op zijn laatste portretje in onze reeks (nr. 18) worden toegevoegd. Het is in elk geval een hoger getal dan de twee, die Staring van twee vroegere portretjes vermeldt en het zou een indicatie kunnen zijn voor de aanzienlijke omvang van Marinkelles productie. Hoe zijn kunst zich ontwikkelde vanaf zijn 23ste jaar tot in het jaar van zijn dood is dankzij de schenking aanschouwelijk geworden. Het jaar van zijn dood was trouwens tot nu toe onbekend. In alle naslagwerken lezen wij dat hij stierf in Amsterdam na 1780. De datering 1782 op ons laatste portretje maakte al duidelijk dat Marinkelle toen nog in leven was. In het Amsterdamse gemeentearchief kon worden vastgesteld dat hij in de Nieuwezijds Kapel werd begraven op 11 april 1782.

Van Temminck, die geldt als een van onze voornaamste miniatuurschilders, bezaten wij al twee portretjes, maar met het nu verworven drietal komt deze zeer verdienstelijke kunstenaar ineens veel beter tot zijn recht. Er was in zijn geval, evenals bij Marinkelle, aanleiding een vraagstuk van louter biografische aard op te lossen. In de bekende handboeken van Van Eijnden en Van der Willigen tot en met Scheen vinden wij als zijn geboortedatum in Den Haag steeds opgegeven 3 september 1746, terwijl Staring in zijn Temminck-artikel van 1924¹², dat door Scheen niet wordt vermeld, als zijn doopdatum opgaf: 7 september 1753. Navraag in het Haagse gemeentearchief gaf uitsluitsel ten gunste van Staring. Temminck werd 3 september 1753 geboren en 7 september gedoopt. Later bleek mij uit Starings aantekeningen in het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie dat hij in zijn pionierstijd het Haagse archief hiervoor al had geraadpleegd.

Een opmerkelijk hoogtepunt in de collectie is het uitermate fraaie portret van een onbekende man door J. C. Hamburger (nr. 33). Het laat

duidelijk zien dat de kunstenaar in Engeland werd gevormd en het illustreert ook op overtuigende wijze hetgeen Immerzeel over zijn werk opmerkte: *Zijne miniaturen onderscheiden zich voorts in het bijzonder daárdoor, dat zij in toon en behandeling meer overeenkomst met het olieverschilderen, dan met de gewone gepointilleerde behandeling hebben*¹³. Het is de grote verdienste van Hamburger dat hij met deze vlotte en schilderachtige manier van werken een grote levendigheid bereikte zonder ook maar in het minst afbreuk te doen aan de sierlijkheid en de verfijning, die het traditionele kenmerk zijn van de miniatuurkunst. De charmante met potlood door hem getekende portretjes van kunstenaars-tijdgenoten, waarvan het Rijksprentenkabinet er enige tientallen bezit, maakten al wel duidelijk dat Hamburger een voortreffelijk kunstenaar was, maar dit kleine meesterwerk, perfect geconserveerd met zijn frisse kleuren, voegt een nieuwe en verrassende dimensie toe niet alleen aan Hamburgers oeuvre maar ook aan de 19de eeuwse portretkunst in het Rijksmuseum. Het is bovendien te beschouwen als een glorieuze afsluiting van een lange en interessante ontwikkeling in deze bijzondere tak van de portretkunst, die niet langer levensvatbaar was toen de fotografie het terrein ging beheersen.

C. J. de Bruijn Kops

Noten

¹ J. W. Niemeijer in: *Nederlands Kunsthistorisch Jaarboek* 21 (1970), opgedragen aan Mr. Adolph Staring, blz. 1.

² A. Staring, 'Het portretminiatur in Nederland', *Oude Kunst* 4 (1918/19), blz. 199-206 en 225-232.

³ A. Staring, 'Nederlandsche portretminiaturen', *Haagsche Post, Kerstnummer* 1928, blz. 5-12. Later nogmaals gepubliceerd in de bundel van zijn opstellen, *Kunsthistorische Verkenningen*, Den Haag 1948, blz. 73-87.

⁴ Lijst van geschriften van Mr. A. Staring, *Nederlands Kunsthistorisch Jaarboek* 21 (1970), opgedragen aan Mr. A. Staring, blz. 391-398.

⁵ John Murdoch, 'Hoskins' and Crosses: Work in Progress', *The Burlington Magazine* 120 (1978), blz. 288-290; Mary Edmond, 'Peter Cross, Limner: Died 1724', *The Burlington Magazine* 121 (1979), blz. 585-586; John Murdoch, Jim Murrell, Patrick J. Noon and Roy Strong, *The English miniature*, New Haven-London 1981, blz. 157-162.

⁶ Papieren van Mr. A. Staring, berustende in het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie, Den Haag. De veiling Katz, door Staring genoemd, kan geen andere geweest zijn dan die van Benjamin Katz, Dieren 15-20 v 1963. In de catalogus daarvan is nr. 204 wellicht identiek met de onderhavige miniatuur.

⁷ Th. Laurentius, J. W. Niemeijer en G. Ploos van Amstel, *Cornelis Ploos van Amstel 1726-1798, kunstverzamelaar en prentuitgever*, Assen 1980, blz. 77-78.

⁸ A. Staring, *Kunsthistorische Verkenningen*, Den Haag 1948, blz. 86.

⁹ *Bulletin van het Rijksmuseum* 23 (1975), blz. 29, afb. 5.

¹⁰ Staring 1948 (noot 8), blz. 134 en 137.

¹¹ *Ibidem*, blz. 136.

¹² A. Staring, 'Leonard Temminck, een Haagsch portretminiaturist', *Jaarboek Die Haghe* 1924, blz. 254-257.

¹³ J. Immerzeel Jr., *De levens en werken der Hollandsche en Vlaamsche Kunstschilders, Beeldhouwers, Graveurs en Bouwmeesters* 2, Amsterdam 1843, blz. 12.

Lijst van portretminiaturen en silhouetten uit de verzameling van Mr. A. Staring van de Wildenborch (1890-1980), ter nagedachtenis aan haar echtgenoot in 1981 geschonken door mevrouw J. H. M. Staring-de Mol van Otterloo te Vorden.

AFKORTINGEN

Litteratuur:

- Staring 1919 – A. Staring, Het portretminiatuur in Nederland, *Oude Kunst* 4 (1918/19), blz. 199-206 en 225-232.
- Staring 1928 – A. Staring, Nederlandsche portretminiaturen, *Haagsche Post, Kerstnummer* 1928, blz. 5-12.
- Staring 1948 – A. Staring, *Kunsthistorische Verkenningen*, Den Haag 1948.
- Tentoonstelling:*
- Den Haag 1921 – *Het portret in Nederland 1730-1830*, Den Haag (Gemeentemuseum) 1921; cat. in: *Mededeelingen van den Dienst voor Kunsten en Wetenschappen der Gemeente 's-Gravenhage* 3 (1921), blz. 87-105.
- Leiden 1928/29 – *Portretten uit den tijd van 1800-1850*, Leiden (Stedelijk Museum De Lakenhal) 1928-29.
- Groningen-Rotterdam 1963/64 – *De silhouette in Nederland*, Groningen (Groninger Museum voor stad en lande) – Rotterdam (Museum Boymans-van Beuningen) 1963-64.
- dm. – dagmaat. Deze is opgegeven in die gevallen, waarin geen andere opmeting mogelijk was.

MINIATUREN

1. PIETER SERWOUTERS (Antwerpen 1586-1657 Amsterdam).
Portret van een man.
Pen in bruin op perkament, ovaal, onderaan recht afgesneden, 7,5 × 6 cm. Gesigneerd: PS. In zilveren montuur. (inv. nr. A 4805).
Litt.: Staring 1928, afb. in kleur op blz. 7; Staring 1948, blz. 12, pl. 1, afb. 2 en blz. 81, pl. XLII, afb. 9.
Tent.: *Drie eeuwen portret in Nederland*, Amsterdam 1952, nr. 113. (inv. nr. A 4800).
2. LUDOLF BAKHUYSEN (Emden 1631-1708 Amsterdam).
Portret van een man.
Olieverf op koper, ovaal, 7,9 × 6,5 cm. Gesigneerd: L. *Backhui...* In chagrijn etui.
Litt.: Staring 1928, afb. in kleur op blz. 7; Staring 1948, blz. 81, pl. XLII, afb. 8. (inv. nr. A 4781).
3. CASPAR NETSCHER (Heidelberg 1639-1684 Den Haag), toegeschreven.
Portret van een man.
Olieverf op koper, ovaal, dm. 7,8 × 6,2 cm.
4. NOORD-NEDERLAND, ca. 1675.
Portret van een officier.
Olieverf op koper, ovaal, 7,1 × 5,3 cm.
Litt.: Staring 1928, afb. in kleur op blz. 7. (inv. nr. A 4810).
5. PETER CROSS (Londen circa 1645-1724 Londen).
Portret van een vrouw.
Watervarf op karton, ovaal, 7,9 × 6,5 cm. Gesigneerd: PC (in monogram) en op de achterkant gedateerd: 1685 *maye the 16*, gevolgd door een onduidelijk woord.
6. JAN FRANS DOUVEN (Roermond 1656-1727 Düsseldorf), toegeschreven.
Portret van een vrouw.
Olieverf op zilver, rond, 5,5 cm.
Opm.: Douven was sedert 1682 als hofschilder van Keurvorst Johann Wilhelm van de Paltz werkzaam in Düsseldorf, waar dit circa 1685 te dateren miniatuurportret dus gemaakt zou kunnen zijn. (inv. nr. A 4811).
7. NEDERLANDSE MONOGRAMMIST PP (?), ca. 1690.
Portret van een officier.
- Opm.:* Het monogram, waarmee deze kunstenaar veel miniaturen signeerde, werd tot voor kort gelezen als LC en gehouden voor het merkteken van Lawrence Crosse. Zie de inleiding, blz. 194. (inv. nr. A 4788).

Olieverf op koper, ovaal, 5,8 × 5 cm. Gesigneerd: *PP*(?). (inv. nr. A 4809).

8. NOORD-NEDERLAND, ca. 1725. Portret van een predikant. Waterverf op ivoor, ovaal, 3,3 × 2,8 cm. (inv. nr. A 4812).

9. DANIËL BRUYNINX (Rotterdam 1724–1787 Rotterdam). Portret van een man. Waterverf op ivoor, ovaal, dm. 3,5 × 2,9 cm. Gesigneerd en gedateerd: *D. Bruyninx 1761*. In chagrijn etui. *Litt.*: Staring 1919, blz. 203, afb. 8. *Tent.*: Den Haag 1921, nr. 112 (het jaartal gelezen als 1763). (inv. nr. A 4784).

10. DANIËL BRUYNINX (Rotterdam 1724–1787 Rotterdam). Portret van een vrouw. Waterverf op ivoor, ovaal, dm. 5,8 × 4,7 cm. Gesigneerd en gedateerd: *D. Bruyninx*

$17 \frac{12}{4} 64$.

(inv. nr. A 4785).

11. DANIËL BRUYNINX (Rotterdam 1724–1787 Rotterdam). Portret van een vrouw. Waterverf op ivoor, ovaal, dm. 3,9 × 3,4 cm. Gesigneerd en gedateerd: *D. Bruyninx*

$17 \frac{3}{20} 76$.

(inv. nr. A 4786).

12. DANIËL BRUYNINX (Rotterdam 1724–1787 Rotterdam). Portret van een man. Waterverf op ivoor, ovaal, dm. 3 × 2,4 cm. (inv. nr. A 4787).

13. JOSEPH MARINKELLE (Rotterdam 1732–1782 Amsterdam). Portret van een man. Waterverf op ivoor, ovaal, dm. 4 × 3,1 cm. Gesigneerd en gedateerd: *Marinkel 1755*. In

chagrijn etui. (inv. nr. A 4793).

14. JOSEPH MARINKELLE (Rotterdam 1732–1782 Amsterdam). Portret van een zeeofficier. Waterverf op perkament, 4,1 × 5,9 cm. Gesigneerd en gedateerd: *Marinkel 1759*. *Opn.*: De notitie op de achterkant *uit fam. Engelen* zou betrekking kunnen hebben op de herkomst van het miniatuurtje of op de voorgestelde zelf. *Litt.*: Staring 1948, blz. 135, pl. LXXI, afb. 3. (inv. nr. A 4797).

15. JOSEPH MARINKELLE (Rotterdam 1732–1782 Amsterdam). Portret van een man. Potlood op perkament, 10 × 8 cm. Gesigneerd en gedateerd: *Marinkel 1761*. In chagrijn etui. *Litt.*: Staring 1948, pl. LXX, afb. 2. (inv. nr. A 4794).

16. JOSEPH MARINKELLE (Rotterdam 1732–1782 Amsterdam). Portret van een vrouw. Waterverf op ivoor, ovaal, dm. 4,4 × 3,3 cm. Gesigneerd: *MR* (in monogram) en gedateerd: *1774*. *Litt.*: Staring 1948, blz. 135, pl. LXXI, afb. 4. (inv. nr. A 4795).

17. JOSEPH MARINKELLE (Rotterdam 1732–1782 Amsterdam). Portret van een klein meisje met een valhoedje. Potlood en waterverf op perkament, ovaal, dm. 5,8 × 4,6 cm. Gesigneerd: *MR* (in monogram) en gedateerd: *1778*. (inv. nr. A 4796).

18. JOSEPH MARINKELLE (Rotterdam 1732–1782 Amsterdam). Portret van een 73-jarige man. Waterverf op ivoor, ovaal, 5,4

× 4,3 cm. Op de achterkant gesigneerd, gedateerd en genummerd: *Marinkelle 1782 No 968* en voorzien van het opschrift: *C.N. 73 Jaar*. (inv. nr. A 4798).

19. JEAN-BAPTISTE PERRONNEAU (Parijs 1715–1783 Amsterdam), door of naar -. Portret van Mr. Willem Boreel (1744–1796), schepen en raad van Amsterdam. Waterverf op ivoor, ovaal, dm. 5,7 × 4,7 cm. *Opn.*: Dit portret is een verkleinde versie van de twee levensgrote onderling in details iets verschillende pastelporretten van Willem Boreel in het bezit van de Stichting 'Het familiefonds Boreel', waarvan het ene door Perronneau gesigneerd en 1772 gedateerd is en het andere volgens Staring (*Fransche Kunstenaars en hun Hollandische modellen*, Den Haag 1947, blz. 71) ongeveer tien jaar later moet zijn ontstaan. In het miniatuurtje is de kop naar het voorbeeld van de ene pastel vrij nauwkeurig herhaald, terwijl de kleding van de andere pastel is nagevolgd, echter met afwijkende kleuren. Zie inleiding blz. 194. (inv. nr. A 4801).

20. GEORGE NICOLAUS RITTER (Heilbronn 1748–1809 Amsterdam). Portret van een vrouw. Waterverf op ivoor, ovaal, dm. 4 × 3,3 cm. Gesigneerd: *G. Ritter*. *Litt.*: Staring 1948, pl. XLIV, afb. 12. (inv. nr. A 4803).

21. GEORGE NICOLAUS RITTER (Heilbronn 1748–1809 Amsterdam). Portret van een ziek meisje, in bed liggend. Waterverf op ivoor, ovaal, 4,8

× 5,8 cm. Gesigneerd: *G. Ritter pinx.*
(inv. nr. A 4804).

22. HENRIK PLOETZ (Rellingen 1748–1830 Kopenhagen), toegeschreven.
Portret van een vrouw.
Gouache (op papier?), ovaal, dm. 10,4 × 8,7 cm.
Herk.: De notitie op de achterkant van het medaillon *vlg coll. Jaffé* met een etiketje genummerd 1392 heeft nog geen verdere gegevens opgeleverd.
(inv. nr. A 4802).

23. JOHANN HEINRICH HURTER (Schaffhausen 1734–1799 Düsseldorf), toegeschreven.
Portret van een man, gekopieerd naar het dubbelportret door G. Dou en N. Berchem, Rijksmuseum, inv. nr. A 90.
Olieverf op ivoor (of hoorn?), rond, 8 cm.
Opm.: De kopie is niet nauwkeurig. De kanten kraag telt minder lobben dan het voorbeeld en de blik van de man is anders gericht. Zie ook de inleiding blz. 194–95.
(inv. nr. A 4791).

24. NOORD-NEDERLAND, ca. 1795.
Portret van een man.
Olieverf op ivoor, rond, 4,1 cm.
(inv. nr. A 4813).

25. JOSEPH BOZE (Martigues ca. 1744–1826 Parijs).
Portret van J. H. Bus als zesjarig jongetje.
Waterverf op ivoor, rond, dm. 5,1 cm. Op de achterkant het opschrift: *J. H. Bus/Oud zijnde/6 Jaar & 3 Maanden/Geportretteerd/DoorBoze./Amsteldam 17[?] feb. 1811*
(inv. nr. A 4783).

26. GIJSBERTUS JOHANNES VAN DEN BERG (Rotterdam 1769–1817 Rotterdam).

Portret van een vrouw.
Waterverf op ivoor, rond, dm. 6,3 cm. Gesigneerd en gedateerd: *G V D Berg f 1798*.
Gemonteerd in de deksel van een ivoren doosje.
Litt.: Staring 1948, blz. 85, pl. XLV, afb. 14.
(inv. nr. A 4782).

27. LOUIS-MARIE AUTISSIER (Vannes 1772–1830 Brussel).
Portret van Jkvr. Johanna Cornelia Mollerus (1792–1844), later gehuwd met Jhr. M. B. H. W. Gevers van Kethel en Spaland (1789–1873).
Waterverf op ivoor, achthoekig, dm. 6,4 × 5 cm. Gesigneerd en gedateerd: *Autissier p. 1808*.
Opm.: De datering 1808, in de periode 1805/09, die Autissier in ons land doorbracht, wees al op de Nederlandse oorsprong van het portretje. Staring noteerde en verantwoordde de later door hem vastgestelde identiteit van de voorgestelde op het fiche in het Iconographisch Bureau in Den Haag (IB. 31634).
Tent.: Den Haag 1921, nr. 99 (als onbekende dame; het jaartal gelezen als 1804).
(inv. nr. A 4780).

28. LEONARDUS TEMMINCK (Den Haag 1753–1813 Amsterdam).
Portret van een vrouw met een parelcollier.
Waterverf op ivoor, ovaal, 5,4 × 4,2 cm. Gesigneerd: *LT* (in monogram). De achterkant is versierd met een haarwerkje, de initialen *W. H. D.* en het opschrift *overleden 10-4-22*.
Opm.: Het ovale ivoren plaatje is te smal voor het medaillon. Dit zou kunnen wijzen op een latere combinatie van miniatuur en medaillon, hetgeen de samenhang van het portret met de opschriften onzeker maakt.
(inv. nr. A 4806).

29. LEONARDUS TEMMINCK (Den Haag 1753–1813 Amsterdam).
Portret van een man.
Waterverf op ivoor, ovaal, dm. 5,3 × 4,3 cm. Gesigneerd: *LT* (in monogram). De achterkant is versierd met een haarwerkje en de initialen: *I. (of J.?) H.B.*
Litt.: Staring 1928, afb. in kleur op blz. 9; Staring 1948, pl. XLIV, afb. 13.
Tent.: Den Haag 1921, nr. 128.
(inv. nr. A 4808).

30. LEONARDUS TEMMINCK (Den Haag 1753–1813 Amsterdam).
Portret van een vrouw met een zwarte sjaal.
Waterverf op ivoor, ovaal, dm. 5,8 × 4,6 cm. Gesigneerd: *LT* (in monogram).
(inv. nr. A 4807).

31. JOSEPH CHARLES DE HAEN (Antwerpen 1777–1836 Amsterdam).
Portret van een vrouw.
Waterverf op ivoor, rechthoekig, dm. 6,3 × 5,2 cm. Onduidelijk gesigneerd.
Tent.: waarschijnlijk Leiden 1928/29, nr. 153 (als onbekende kunstenaar).
(inv. nr. A 4789).

32. JAN LODEWIJK JONXIS (Utrecht 1789–1867 Utrecht).
Portret van een vrouw.
Waterverf op ivoor, rond, dm. 7 cm. Gesigneerd: *J. L. Jonxis*.
Tent.: Leiden 1928/29, nr. 53.
(inv. nr. A 4792).

33. JOHAN CONRAD HAMBURGER (Frankfurt am Main 1809-na 1871 onbekend waar).
Portret van een man.
Olieverf (?) op ivoor, dm. 8,4 × 6,9 cm. Gesigneerd en gedateerd: *C. Hamburger 1843*.
Opm.: De voorgestelde werd door Staring in zijn artikel van 1919 vragenderwijs geïdentificeerd als de acteur Pierre August Morin (1818–1895),

maar in zijn latere publicaties liet hij deze suggestie varen. Door het veel latere portret van Morin, gelithografeerd door Braakensiek, wordt die vroeger veronderstelde identiteit niet dadelijk weersproken, maar ook geenszins duidelijk bevestigd.

Litt.: Staring 1919, blz. 229, afb. 18; Staring 1928, afb. in kleur op blz. II.

Tent.: Leiden 1928/29, nr. 38. (inv. nr. A 4790).

SILHOUETTEN

34. JOHN MIERS (Leeds 1756–1821 Londen). Silhouet van een vrouw. Geschilderd op gips, ovaal, dm. 8,1 × 6,6 cm, in een ovaal passepartout, églomisé van zwart en goud op een bol glas. Op de achterkant een gedrukt etiket van Miers met zijn adres aan The Strand, nr. 111, in Londen.

Opm.: John Miers, de meest bekende 'profile painter' in Engeland, vestigde zich in 1788 in Londen, waar hij sedert 1791 tot aan zijn dood een studio had op het bovengenoemde adres. Het portret is dus in of na 1791 ontstaan. (inv. nr. A 4799).

35. AUGUST FORBERGER (werkzaam 1791–1801), door of in de manier van –.

Silhouet van een vrouw met neepjesmuts, profiel naar rechts in een ovale bladkrans. Op glas, églomisé in zwart op een gouden fond, ovaal, dm. 7,5 × 5,7 cm. Tegenhanger van nr. 36.

Opm.: Er is gesigneerd werk van Forberger bekend, o.a. het in Groningen en Rotterdam in 1963/64 tentoongestelde (nrs. 33–37) waarmee dit en het volgende portretje veel overeenkomst vertonen.

Tent.: Groningen–Rotterdam 1963/64, nr. 46 b. (inv. nr. A 4815).

36. AUGUST FORBERGER (werkzaam 1791–1801), door of in de manier van –.

Silhouet van een man in officiersuniform, profiel naar links in een ovale bladkrans. Op glas, églomisé in zwart op een gouden fond, ovaal, dm. 7,5 × 5,7 cm. Tegenhanger van nr. 35.

Opm.: zie onder nr. 35.

Tent.: Groningen–Rotterdam 1963/64, nr. 46 a. (inv. nr. A 4814).

37. ENGELAND OF NEDERLAND, ca. 1815.

Silhouet van Arthur Wellesley, Duke of Wellington (1769–1852), profiel naar links. Zwarte lak op glas met een achtergrond van wit papier, rond, dm. 6,3 cm. (inv. nr. A 4816).

38. ENGELAND OF NEDERLAND, ca. 1815.

Silhouet van een man, profiel naar links. Zwarte lak op glas met een achtergrond van rose papier, rond, dm. 6,3 cm.

Tent.: Groningen–Rotterdam 1963/64, nr. 48. (inv. nr. A 4817).

1

2

3

4

5

6

7

8

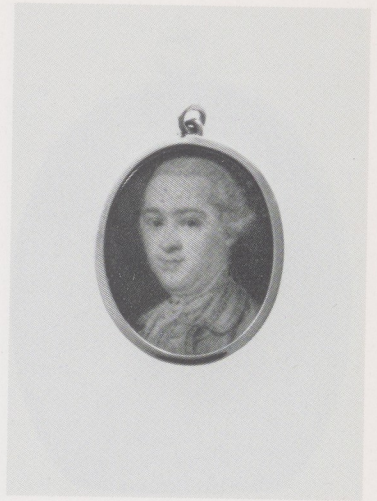
9

10

11

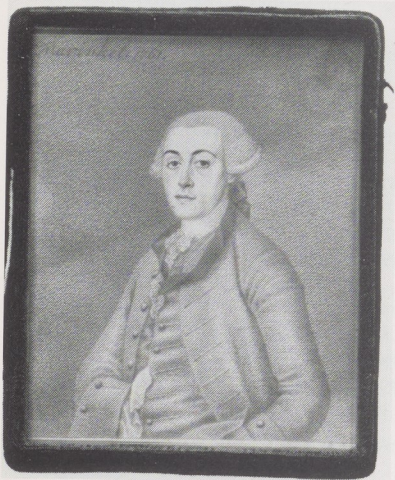
12

13

14

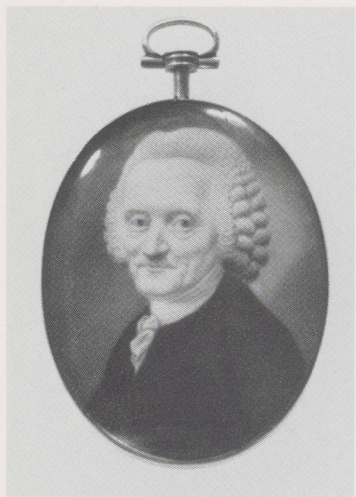
15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

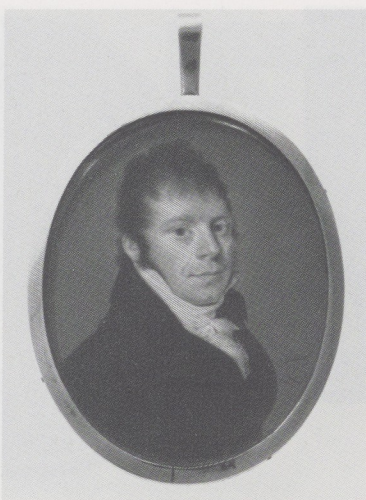
26

27

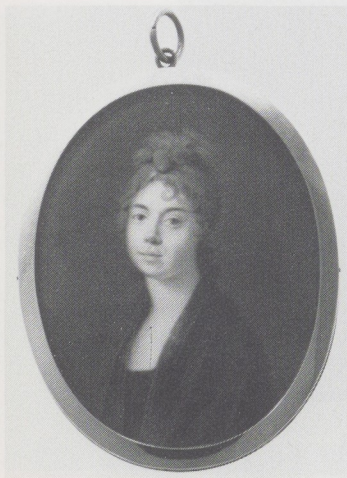
28

29

29a

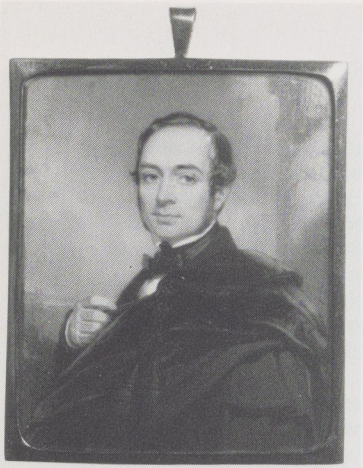
30

31

32

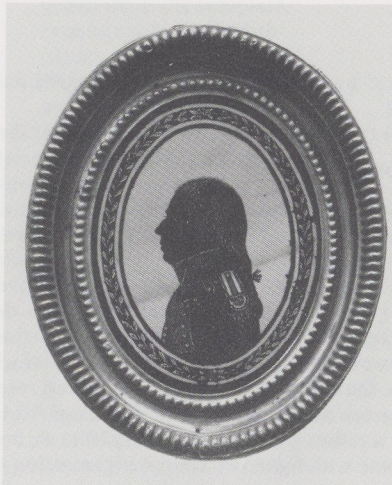
33

34

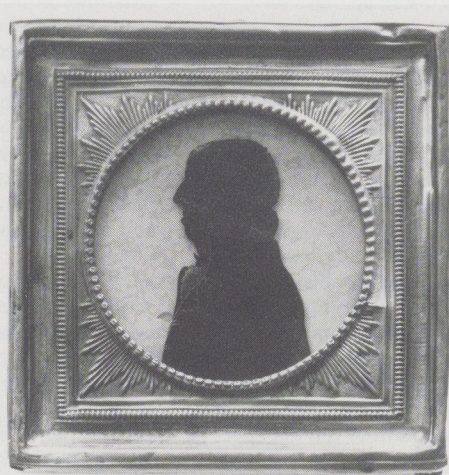
35

36

37

38